

Evropská unie a Středomořský prostor: Vliv izraelsko-palestinského konfliktu na dyna- miku spolupráce Evropské unie a Středomoří*

Abstrakt:

Středomořský prostor patřil vždy k prioritním oblastem zájmu Evropské unie. Již od roku 1995 probíhal dialog mezi EU a státy Blízkého východu v rámci tzv. Barcelonského procesu. Nejnovější iniciativou EU ve středomořské oblasti je Unie pro Středomoří z roku 2008. Iniciativy EU v oblasti Středomoří nicméně naráží na nevyřešený izraelsko-palestinský konflikt, který do značné míry komplikuje spolupráci EU se státy Středomoří. EU se proto rovněž angažuje v rámci blízkovýchodního mírového procesu. Dosud však vystupovala spíše jako sponzor Palestinské autonomie a plně nevyužívala možnosti podílet se na řešení izraelsko-palestinského konfliktu a nehrála v mírovém procesu roli odpovídající jejím možnostem a schopnostem, jelikož členské státy nebyly vždy schopny nadřadit společné evropské zájmy svým národním zájmům a přijmout skutečnou společnou zahraniční politiku ohledně krize na Blízkém východě. S posílením společné bezpečnostní a obranné politiky EU v souladu s Lisabonskou smlouvou je možno předpokládat, že se postupně rovněž podaří nalézt společný postoj států EU vůči Blízkému východu a EU bude navenek skutečně vystupovat jako jednotný aktér. EU tak bude moci hrát významnější roli v mírovém procesu a plně využít svých historických, ekonomických i politických vztahů s oběma aktéry konfliktu a tím přispívat k naplnění cílů Barcelonského procesu a Unie pro Středomoří s cílem vytvořit ze Středomoří oblast skutečného míru, spolupráce, stability a prosperity.

Klíčová slova:

Evropská unie, Izrael, Palestinská autonomie, izraelsko-palestinský konflikt, Blízký východ, Druhá intifáda, Unie pro Středomoří, Barcelonský proces, Evropská politika sousedství

Středomořský prostor patřil vždy k prioritním oblastem zájmu Evropské unie. Již od roku 1995 probíhal dialog mezi EU a státy Blízkého východu v rámci tzv. Barcelonského procesu. Nejnovější iniciativou EU ve středomořské oblasti je Unie pro Středomoří z roku 2008. Iniciativy EU v oblasti Středomoří nicméně naráží na nevyřešený izraelsko-palestinský konflikt, který do značné míry komplikuje spolupráci EU se státy Středomoří. EU se proto rovněž angažuje v rámci blízkovýchodního mírového procesu. Dosud však EU

* Tento článek vznikl v rámci Výzkumného záměru FMV, VŠE v Praze č. MSM6138439909. Článek reflektuje situaci ke konci června 2010. Nejsou tak reflektovány například některé geopolitické změny v regionu po nástupu Obamovy administrativy či změny v postojích Turecka po incidentech mezi Izraelem a Tureckem v létě 2010.

vystupovala spíše jako sponzor Palestinské autonomie a plně nevyužívala možnosti podílet se na řešení izraelsko-palestinského konfliktu a nehrála v mírovém procesu roli odpovídající jejím možnostem a schopnostem, jelikož členské státy nebyly vždy schopny nadřadit společné evropské zájmy svým národním zájmům a přijmout skutečnou společnou zahraniční politiku ohledně krize na Blízkém východě. S posílením společné bezpečnostní a obranné politiky EU v souladu s Lisabonskou smlouvou je možno předpokládat, že se postupně rovněž podaří nalézt společný postoj států EU vůči Blízkému východu a EU bude navenek skutečně vystupovat jako jednotný aktér.

K problematice působení EU ve Středomoří a v rámci blízkovýchodního mírového procesu existuje široká škála odborné literatury (zejména Dannreuther 2004, Dosenrode – Stubkjaer 2002, Ginsberg – Eizenstat 2001, Gomez 2003, Steinberg 2004, Hanelt – Möller (eds.), v českém prostředí částečně PŠEJA 2001). Problematika působení Evropské unie v blízkovýchodním mírovém procesu je podrobně zpracována i v rámci oficiálních informačních stránek Evropské unie (www.europarl.europa.eu, ec.europa.eu, ec.europa.eu), které obsahují odkazy na desítky dokumentů a prohlášení věnující se jednotlivým aspektům působení Evropské unie v izraelsko-palestinském konfliktu. Následující text si klade za cíl sumarizovat českému čtenáři informace o angažovanosti EU ve Středomoří v rámci Barcelonského procesu od 90. let do současnosti i roli EU v blízkovýchodním mírovém procesu.

V závěru práce jsou naznačeny možnosti a podmínky aktivnější účasti Evropské unie ve středomořském regionu a zejména při řešení izraelsko-palestinského konfliktu tak, aby EU mohla hrát významnější roli v mírovém procesu a plně využít svých historických, ekonomických i politických vztahů s oběma aktéry konfliktu a tím přispívat k naplnění cílů Barcelonského procesu a Unie pro Středomoří s cílem vytvořit ze Středomoří oblast skutečného míru, spolupráce, stability a prosperity.

Vzhledem k široké angažovanosti Evropské unie a států EU v oblasti Středomoří nemůže tato stať pokrýt všechny aspekty analyzované problematiky. Zaměřuje se proto zejména na angažovanost Evropské unie v izraelsko-palestinském konfliktu a na vliv tohoto konfliktu na dynamiku euro-středomořského partnerství. Autorka si je vědoma, že pro analýzu komplexního přístupu Evropské unie ke středomořskému regionu by bylo nezbytné zmínit i další dimenze tohoto procesu jako například Euro-arabský dialog, dialog Středomoří-Západoevropská unie, středomořskou iniciativu NATO, středomořskou platformu OBSE, iniciativu Itálie a Španělska na založení Konference o bezpečnosti a spolupráci ve Středomoří, iniciativu 5+5 (Maghrib-EU) či Středomořské fórum, nicméně omezený prostor této statě vedl autorku k tomu, že si zvolila pouze vybraný výsek dané problematiky.

1. Evropská unie a Středomořský prostor

Pro Evropskou unii (EU) představuje středomořský prostor dlouhodobě oblast prioritního zájmu z důvodů historických vazeb členských států Unie k této oblasti a rovněž díky strategickému významu Středomoří pro EU. Zejména jižní státy EU mají velký zájem na stabilním vývoji v oblasti Středozemního moře, jelikož ekonomická, politická a sociální nestabilita v severní Africe a na Blízkém východě mohou mít významný dopad na stabilitu jižních států EU zejména díky silné migraci z těchto regionů do států jižní Evropy. Francie má rovněž ambice prostřednictvím středomořských iniciativ hrát významnější roli v tomto regionu, a působit tak jako jakási protiváha angažovanosti USA v tomto regionu.¹

Základní dokument, který definuje cíle a zájmy EU v oblasti Středomoří, byl přijat v Barceloně v listopadu 1995. Tento dokument vycházel z více než dvaceti-letého zvyšujícího se vzájemného obchodu a rozvoje spolupráce mezi 15 členskými státy Unie a jejich 12 středomořskými partnery² a je považován za začátek éry nového partnerství zahrnujícího bilaterální a multilaterální regionální spolupráci. Hlavní cíle Barcelonského procesu (Euro-středomořské partnerství) zahrnovaly: 1. partnerství v oblasti politické a bezpečnostní zahrnující vytvoření společné Euro-středomořské oblasti míru a stability založené na principech zahrnujících respektování lidských práv a demokracie; 2. ekonomické partnerství vytvořením oblasti volného obchodu mezi EU a partnerskými středomořskými státy a mezi středomořskými státy vzájemně, společně se značnou finanční podporou partnerům ze strany EU a 3. partnerství v sociální a kulturní oblasti zdůrazňující zejména rozvoj lidských zdrojů a porozumění mezi kulturami středomořské oblasti.³ Cílem tohoto důležitého nástroje Euro-středomořského partnerství bylo přispět k vytvoření podmínek míru, stability a prosperity v regionu.

Izraelsko-palestinský mírový proces nikdy nepatřil k přímým cílům Barcelonského procesu. EU od počátku uznávala vedoucí roli USA v blízkovýchodním mírovém procesu. Cíle Barcelonského procesu byly velmi ambiciózní a jejich naplňování bylo dosti komplikované, nicméně přispěly ke stabilizaci regionu. Středomořské státy EU rovněž měly velký zájem o dění v regionu z důvodu vysokého počtu imigrantů z tohoto regionu v jižních státech EU. Vnitropolitická situace ve státech EU proto často vyžadovala aktivní účast EU ve středomořském regionu, přičemž EU se ve Středomoří často snažila působit jako protiváha USA

¹ Schmid Dorothée: France and the Euro-Mediterranean Partnership: The Dilemmas of a Power in Transition, In: Haizam Amirah Fernández, Richard Youngs: The Euro-Mediterranean Partnership: Assessing the First Decade; http://www.realinstitutoelcano.org/publicaciones/libros/Barcelona10_eng.pdf.

² Maroko, Alžírsko, Tunisko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Palestinskou autonomii, Libanon, Sýrie, Turecko, Kypr a Malta; Libye měla statut přidruženého partnera na vybraných jednáních.

³ Dostupné z http://www.euromesco.net/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=36&lang=en.

zejména vyvažováním více proizraelského postoje USA v rámci mírového procesu. Středomoří spolu s oblastí Blízkého východu tak od počátku patřilo k primárním oblastem zájmu společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU.

EU rovněž poskytuje bilaterální ekonomickou a finanční pomoc státům středomořského regionu s výjimkou Izraele, jehož HDP je vyšší než u ostatních států regionu. Evropská unie je nicméně současně nejvýznamnějším obchodním partnerem Izraele a podílí se na řadě společných projektů v oblasti ekonomiky, výzkumu a vědy. Vztahy EU s Izraelem se rozvíjejí v oblasti politické i ekonomické na základě Dohody o přidružení z roku 1995 (účinná od roku 2000). Během českého předsednictví EU předložila Česká republika návrh na svolání summitu mezi EU a Izraelem, který by se zabýval povýšením vztahů EU a Izraele, přičemž české předsednictví EU obecně bylo hodnoceno jako více proizraelsky orientované, což mělo velmi dobrý vliv na vnímání EU ze strany Izraele. Dohody o přidružení byly uzavřeny rovněž mezi EU a dalšími státy středomořského regionu.⁴

Po rozšíření EU v květnu 2004 bylo posíleno geopolitické postavení EU, avšak toto rozšíření přineslo pro EU i nové výzvy. V roce 2004 přijala EU dva Akční plány pro Středomoří s ohledem na politické, geografické, ekonomické a sociální změny v nové EU – Akční plán pro spolupráci s Izraelem a Akční plán pro spolupráci s Palestinskou autonomií. Oba tyto dokumenty zmiňují závazek Izraele a Palestinské autonomie spolupracovat v souladu s těmito akčními plány na dosahování cílů stanovených Cestovní mapou v roce 2003.⁵ Článek 2 Akčního plánu EU pro Palestinskou autonomii klade rovněž důraz na politický dialog, reformy a budování institucí Palestinské autonomie jako základ nezávislého demokratického a životaschopného Palestinského státu. Akční plán rovněž zmiňuje roli Kvartetu (a tedy i EU) v mírovém procesu na Blízkém východě a nezbytnost implementace Cestovní mapy pro dosažení mírového řešení izraelsko-palestinského konfliktu.

Evropská politika sousedství přijata v roce 2004 rovněž potvrdila zájem EU o středomořský prostor. Tato politika může být chápána jako pokračování Barcelonského procesu, který po vypuknutí Druhé intifády do značné míry ochladl. Evropská politika sousedství poskytla nový impuls a mechanismus, který poskytoval prostor pro setkávání a spolupráci států Středomořského regionu (včetně Izraele a představitelů Palestinské autonomie). Evropskou politiku partnerství je tak možno vnímat jako přeměnu Barcelonského procesu na multilaterální fórum a vyjádření zájmu EU o středomořský region, přičemž hlavním důvodem pro vyhlášení ENP ve Středomoří byla zejména nesterpná reformní rychlost jednotlivých

⁴ Turecko v r. 1963, platná od r. 1964; Tunisko v r. 1995, platná od r. 1998; Maroko v r. 1996, platná od r. 2000; Jordánsko v r. 1997, platná od r. 2002.

⁵ EU/Israel Action Plan; http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/israel_enp_ap_final_en.pdf; EU/Palestinian Authority Action Plan; http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/pa_enp_ap_final_en.pdf.

vých zemí při naplňování barcelonského acquis, především v ekonomické oblasti (projevující se například vytvořením agadirské skupiny, statutem avancé pro Maroko či asociační smlouvou s Izraelem zahrnující FTA se službami a dalšími). V roce 2007 byl bývalý mechanismus MEDA nahrazen novým mechanismem financování aktivit Evropské politiky sousedství tzv. Instrumentem pro Evropské sousedství a partnerství (ENPI), který podporuje dosahování cílů Barcelonského procesu. V letech 2007 až 2013 poskytuje ENPI ekonomickou pomoc Palestinské autonomii ve výši 632 milionů euro a pomoc Izraeli ve výši 8 milionů euro.⁶

Nejnovější iniciativa EU v oblasti středomořského regionu pochází z léta 2008. Francouzský prezident Nicolas Sarkozy tehdy předložil na summitu v Paříži návrh tzv. Středomořské unie (Unie pro Středomoří) s cílem podpořit spolupráci EU se státy středomořského regionu. Tento návrh se zpočátku setkal s nesouhlasem Evropské komise i některých států EU (zejména Německa), které se obávaly snahy Francie usurpovat kontrolu nad euro-středomořskou spoluprací na úkor Evropské komise právě prostřednictvím kontroly Unie pro Středomoří či určité privatizace původních projektů Unie pro Středomoří s využitím neoliberálních nástrojů a ignorováním euro-středomořské občanské společnosti coby nástroje pro legitimizaci nového procesu ze strany Francie. Plán na vytvoření Unie pro Středomoří tak podporovaly zejména jižní státy EU (Francie). Za francouzského i španělského předsednictví EU patřila problematika spolupráce v rámci Středomořského regionu k prioritám společné bezpečnostní a zahraniční politiky EU, naopak během českého a švédského předsednictví EU bylo patrné určité zpomalení dynamiky Unie pro Středomoří.

Nejdůležitější inovací Unie pro Středomoří se stalo rotující spoluprezidentství jednoho členského státu EU a jednoho státu středomořského regionu. Unie pro Středomoří rovněž vytvořila sekretariát v Barceloně. Do počátku roku 2010 se nicméně Unii pro Středomoří nepodařilo zvolit Generálního tajemníka organizace. Ten byl nakonec zvolen až téměř dva roky po vyhlášení Unie pro Středomoří na počátku roku 2010 a stal se jím Ahmed Masade z Jordánska.

Unie pro Středomoří stanovila šest prioritních oblastí zájmu, které zahrnovaly snížení znečištění Středozemního moře, vybudování námořních a pozemních dálnic, ochranu civilního obyvatelstva při katastrofách, podporu alternativních zdrojů energie, založení Euro-středomořské univerzity ve Slovinsku a podporu výměnných programů Erasmus v regionu, vytvoření vědeckého společenství ve středomořském regionu a podporu obchodu ve Středomoří.⁷ Cíle Unie pro Středomoří, podobně jako cíle podobných iniciativ EU ve středomořském

⁶ European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI). Funding 2007-2013; http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/0703_enpi_figures_en.pdf.

⁷ Unie pro Středomoří. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 5. června 2008 o Unii pro Středomoří, P6_TA(2008)0257; [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/afet/dv/p6_ta\(2008\)0257_/p6_ta\(2008\)0257_cs.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/afet/dv/p6_ta(2008)0257_/p6_ta(2008)0257_cs.pdf).

regionu v minulosti směřovaly zejména k dosažení stability, míru a prosperity ve středomořském regionu. Pro EU přitom byly významné zejména cíle zabývající se ekologickou a energetickou problematikou, která však zejména pro méně vyspělé státy středomořského regionu představují velkou finanční zátěž (snížení znečištění Středozemního moře, alternativní zdroje energie...). Neevropské členové Unie pro Středomoří se mají podílet na výhodách zejména v oblasti rozvoje lidských zdrojů, posílení vlády práva a demokratizace, což podle kritiků Unie pro Středomoří nemusí být vnímáno jako dostatečný přínos ve srovnání s náklady, které budou muset tyto státy vynaložit při dosahování energetických a ekologických cílů Unie.

Implementace Unie pro Středomoří nicméně byla komplikovanější, než prezident Sarkozy očekával. Hlavním problémem se ukázala neschopnost států Unie pro Středomoří překonat rozpory mezi Izraelem a arabskými státy souvisejícími s nevyřešeným izraelsko-palestinským konfliktem zejména po eskalaci napětí mezi Izraelem a Palestinskou autonomií po vypuknutí násilností v Gaze v lednu 2009. To vedlo k tomu, že mnohá rozhodnutí v oblasti podpory volného obchodu, demokracie, lidských práv a vlády práva byla blokována neschopností Izraele a arabských států nalézt společné řešení jednotlivých otázek.

Kritici Unie pro Středomoří proto poukazují na skutečnost, že nejvýznamnější otázky, jimiž by se měla Unie pro Středomoří zabývat, zůstávají dosud nevyřešeny. Unie pro Středomoří je tak spíše vnímána jako další fórum pro setkávání a diskuze, které však nepřinášejí žádné podstatné výsledky a výstupy pro středomořský region. Dosavadní neúspěch Unie pro Středomoří je tak možno spatřit například při jednání o využití vodních zdrojů, na jehož výsledcích jsou státy středomořského regionu velmi zainteresovány. Navzdory tomu na 4. ministerské konferenci Unie pro Středomoří v Barceloně v dubnu 2010 nebyly státy Unie pro Středomoří schopny nalézt řešení této palčivé problematiky, neboť nebyly schopny shodnout se na formulaci textu v části týkající se území okupovaných Izraelem. Zatímco arabské státy Unie prosazovaly termín „okupovaná území“, Izrael nebyl ochoten tento termín v textu akceptovat a navrhoval označení „území pod okupací“, což však bylo nepřijatelné pro státy arabské.⁸ Izraelsko-palestinský konflikt je tak opět možno považovat za příčinu neúspěchu Unie pro Středomoří v otázce, která je životně důležitá pro všechny členy Unie.

2. Evropská unie a Palestinská autonomie

Jedním z hlavních problémů, ve kterém se EU ve Středomoří angažuje, je izraelsko-palestinský konflikt. EU je největším obchodním partnerem Izraele.

⁸ Summit o vodě pohořel na sémantice, <http://www.presseurop.eu/cs/content/news-brief-cover/231291-summit-o-vode-pohorel-na-semantic>.

le. Vztahy mezi EU a Izraelem jsou nicméně ovlivněny nedůvěrou Izraele vůči Evropské unii. Poslanec Evropského parlamentu za Křesťanskou unii v letech 1997 až 2004 Rijk van Dam podporující v Evropském parlamentu Izrael poukázal v interview v roce 2006 na skutečnost, že v Evropském parlamentu a dalších evropských institucích se relativně často vyskytují případy antisemitismu a zneužívání fondů EU jako například při zneužití evropských peněz na palestinské učebnice, které obsahovaly antisemitské informace a nenávistné zaměření vůči Izraeli.⁹

EU rovněž hraje významnou ekonomickou roli na Blízkém východě zejména v pomoci Palestinské autonomii. Hlavními cíli EU jsou přitom zejména podpora vyváženého ekonomického a sociálního rozvoje palestinských území, postupná liberalizace obchodu mezi EU a Palestinskou autonomií a podpora spolupráce EU s Palestinskou autonomií s cílem vytvoření oblasti ekonomické a politické stability v oblasti Blízkého východu. Již od roku 1971, kdy ES poprvé přispělo prostřednictvím UNRWA, poskytuje EU ekonomickou pomoc Palestinské autonomii. EU je v současnosti největším dárce pomoci Palestinské autonomii na základě Prozatímní asociační dohody o obchodu a spolupráci ze dne 24. 2. 1997 (s platností od 1. 7. 1997), jejímž hlavním cílem je liberalizace obchodu a vytvoření vhodného rámce pro komplexní dialog mezi EU a Palestinskou autonomií s ohledem na priority EU definované v rámci Euro-středomořského partnerství. EU spolu s Norskem předsedala v 90. letech setkáním, na kterých byla koordinována mezinárodní pomoc Palestincům (Ad-Hoc Liaison Committee for Assistance to the Palestinians) a na jejíž činnosti se mimo EU a Norska podílely i USA a Světová banka. Finanční a technická pomoc EU Palestinské autonomii zahrnovala v letech 1994–1998 hodnoty 505 milionů euro poskytnutých prostřednictvím UNRWA, celková pomoc Palestincům ze strany EU v tomto období dosahovala 2 miliard euro.¹⁰ EU tak v tomto období poskytla více než 50 % mezinárodních finančních prostředků investovaných do oblasti Západního břehu Jordánu a do pásma Gazy. EU rovněž poskytuje finanční pomoc Palestincům v rámci Barcelonského procesu – Palestinská autonomie plně těží z plného a rovnocenného partnerství v rámci Euro-středomořského partnerství. EU je rovněž hlavním dárce Palestinské autonomii po vypuknutí Druhé intifády v roce 2000 (viz Tabulky 1 a 2).

Od vypuknutí Druhé intifády EU opakovaně kritizuje skutečnost, že izraelská politika vůči Palestincům za Druhé intifády, zahrnující zákazy vycháze-

⁹ Anti-Israeli Bias in the European Parliament and Other European Union Institutions, An Interview with Rijk van Dam, Jerusalem Center for Public Affairs, No. 48 ; 1 September 2006; <http://www.jcpa.org/phas/phas-048-vandam.htm>.

¹⁰ General Affairs Council on Monday 26th and Tuesday 27th February; MEMO/01/54; Brussels, 23 February 2001; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/01/54&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

ní a uzavírky omezující pohyb osob a zboží, vedla k rostoucí nezaměstnanosti, kolapsu v oblasti investic a exportu, ničení palestinské infrastruktury a k celkovému kolapsu palestinské ekonomiky. Dopad těchto opatření na palestinskou ekonomiku potvrdila i zpráva Světové banky, podle které mohou být škody připsány dvěma vzájemně propojeným fenoménům – uzávěrám a ozbrojené konfrontaci. Bezprostřední příčinou palestinské ekonomické krize jsou izraelské uzávěry palestinských teritorií. Mezi lety 2001 a 2002 poklesl HDP Palestinské autonomie na hlavu o více než čtvrtinu, nezaměstnanost vzrostla na kritických 40 % a více než 60 % populace žilo pod hranicí chudoby s příjmem menším než 2 dolary denně.¹¹

Od července 2001 do vítězství Hamásu ve volbách v roce 2006 poskytovala EU pravidelnou přímou finanční pomoc rozpočtu Palestinské autonomie, z níž byly placeny zejména platy úředníků státní správy, zdravotníků, pracovníků sociálních služeb či ve zdravotnictví. Cílem této podpory bylo překonání rozpočtového deficitu pramenícího z pozastavení poukazování plateb Palestinské autonomii Izraelem od prosince 2000,¹² a tím zajištění alespoň základních funkcí Palestinské autonomie a předejití úplné anarchii a chaosu. Poskytování pomoci je však vázáno na vnitřní reformy palestinských institucí, zejména na větší transparentnost nakládání s přidělenými finančními prostředky, neboť EU je přesvědčena, že demokratický palestinský stát fungující na principech tržní ekonomiky je nejlepší zárukou bezpečnosti pro sousední státy, zejména pro Izrael.¹³

Současně s kritikou izraelské politiky a poskytnutím finančních prostředků Palestinské autonomii EU nadále podporuje pokračující reformy uvnitř Palestinské autonomie na základě reformního programu z června 2002. Program reforem zahrnuje budování demokratických institucí definovaných v Základním zákoně, přijetí Základního zákona, vytvoření skutečně nezávislého soudního systému, rozvoj pluralitní společnosti a celkové zlepšení nakládání s veřejnými financemi a jejich kontrolu.¹⁴ Využití finanční pomoci EU se řídí přísnými podmínka-

¹¹ Podrobnější informace o současné situaci palestinské ekonomiky viz *Palestinian Economic Prospects: Aid, Access and Reform*, The World Bank, <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/EconomicDevelopmentsSept22,08.pdf>.

¹² Od prosince 2000 funguje Palestinská autonomie za velice obtížných ekonomických podmínek, neboť její příjmy dosahují pouhé jedné pětiny toho co před vypuknutím intifády. Hlavním důvodem je zadržení zhruba 2/3 rozpočtových prostředků Palestinské autonomie pocházejících zejména z cel a daně z přidané hodnoty, Izraelem. V minulosti byly tyto poplatky vybírány Izraelem pro Palestinskou autonomii poukazovány do rozpočtu Palestinské autonomie, od prosince 2000 izraelská strana jejich převod Palestinské autonomii zastavila.

¹³ Přesné podmínky nakládání s finančními prostředky EU svěřenými Palestinské autonomii zahrnují například větší transparentnost veřejných financí Palestinské autonomie (PA); konsolidaci všech příjmových zdrojů PA na jeden účet, který bude monitorován Mezinárodním měnovým fondem; plnou odpovědnost ministra financí PA za výplaty v rámci PA; zastavení nábory úředníků ve veřejném sektoru či přijetí zákona o nezávislé justici.

¹⁴ V souladu s těmito pravidly byl rozpočet Palestinské autonomie pro rok 2003 byl na základě těchto pravidel poprvé v historii Palestinské autonomie zveřejněn.

mi a jejich dodržování je monitorováno Komisí s cílem zabránit zneužití fondů EU Palestinskou autonomií. Rozpočet a celková ekonomická situace Palestinské autonomie je rovněž monitorována Mezinárodním měnovým fondem.

V současné době je finanční pomoc Palestincům zaměřena zejména na humanitární pomoc, podporu uprchlíků a rozvojovou pomoc. EU je od roku 2004 největším dárce v rámci tzv. Public Financial Management Reform Trust Fund (trustového fondu na řízení reformy veřejných financí). V červnu 2006 ustanovil Kvartet (EU, USA, Rusko, OSN) nový Přejídný mezinárodní mechanismus (Temporary International Mechanism, TIM), který měl za cíl usnadnit poskytování pomoci přímo potřebnému palestinskému obyvatelstvu, které je nejvíce zasaženo dopady přerušování finanční pomoci Palestinské autonomii v pásnu Gazy po nástupu Hamásu k moci v roce 2006. EU do TIM vložila přes 100 mil euro. Přejídný mezinárodní mechanismus umožňuje poskytování pomoci přímo palestinským civilistům s cílem zmírnit dopady humanitární krize v pásnu Gazy na civilisty. V rámci TIM byly například vypláceny mzdy 90 % zaměstnancům veřejné správy Palestinské autonomie v Gaze či byla poskytnuta přímá finanční a potravinová pomoc 73 000 domácnostem s nízkými příjmy.¹⁵

V únoru 2008 zavedla Evropská unie nový mechanismus pomoci Palestinské autonomii PEGASE, který na období 2008 až 2010 vyčlenil 7,5 miliard USD na finanční pomoc Palestinské autonomii.¹⁶ Tento mechanismus spolu s tříletým Plánem Palestinské reformy a rozvoje má za cíl přispět k udržitelnému rozvoji Palestinské autonomie podporou vybudování vládních institucí, sociálního a ekonomického rozvoje, rozvoje soukromého sektoru a veřejné infrastruktury. Od počátku roku 2008 byla v rámci programu PEGASE poskytnuta přímá pomoc téměř 650 podnikům na palestinských územích, což přispělo k oživení palestinské ekonomiky a obnovení zaměstnání pro tisíce palestinských dělníků.¹⁷ EU rovněž poskytuje finanční pomoc Palestinské autonomii s cílem obnovy Pásma Gazy. Na speciální dárcovské konferenci v únoru 2009 se státy zavázaly poskytnout 440 milionů euro na pomoc Palestincům v pásnu Gazy (viz Tabulku 3).

Ačkoliv se v minulosti objevila podezření o zneužití finanční pomoci EU na podporu terorismu, podle zjištění Evropského úřadu pro boj proti podvodům nebyly nalezeny žádné důkazy o zneužívání finanční pomoci Palestinskou autonomií.¹⁸ EU tak nadále zůstává nejvýznamnějším dárce a sponzorem Palestin-

¹⁵ Clara Marina O' Donnell. The EU, Israel and Hamas. Centre for European Reform Working Paper; http://www.cer.org.uk/pdf/wp_820.pdf.

¹⁶ Souhrnná teritoriální informace Palestina. Zpracováno a aktualizováno Styčným úřadem ČR v Ramalláhu (Palestina) 29. 09. 2008; http://www.mzv.cz/file/287544/STI_200809fin.pdf.

¹⁷ PEGASE DIRECT FINANCIAL SUPPORT OF RECURRENT COSTS OF THE PALESTINIAN AUTHORITY BUDGET. Implementation Progress, 27 February 2009, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/345496A1E74829F28525757B005202DD>.

¹⁸ European Anti-Fraud Office. OLAF Investigation into EU Assistance to the Palestinian Authority Budget. http://ec.europa.eu/anti_fraud/press_room/pr/2005/03_en.html.

ské autonomie a nejdůležitějším zdrojem při budování a financování institucí Palestinské autonomie, což je pro Palestinskou autonomii velice důležité zejména po zhoršení ekonomické situace na palestinských územích po vypuknutí Druhé intifády. Podle Ročenky CIA největší překážkou růstu na palestinských územích představují nedostatečný přístup k půdě a surovinám v oblastech kontrolovaných Izraelem, dovozní a vývozní restrikce uložené Izraelem a chybějící soukromý sektor v ekonomice. Palestinská autonomie proto zůstává při financování svého rozpočtu i nadále závislá na zahraniční pomoci, zejména na finanční pomoci EU.¹⁹

3. Evropská unie a izraelsko-palestinský mírový proces

V rámci středomořského regionu se EU rovněž dlouhodobě aktivně angažuje i v blízkovýchodním mírovém procesu mezi Izraelem a Palestinskou autonomií. Základní pozice EU k mírovému procesu na Blízkém východě byla definována Benátskou deklarací Evropské rady ze dne 13. 6. 1980.²⁰ Tato stanoviska byla opakovaně potvrzena Evropskou radou i Radou ministrů zahraničních věcí.

EU hraje významnou roli v blízkovýchodním mírovém procesu v politické a ekonomické oblasti. EU dlouhodobě podporuje vytvoření demokratického a životaschopného palestinského státu v hranicích z roku 1967 a řešení problematiky uprchlíků, na druhou stranu však uznává neodvolatelné právo Izraele na zajištění vlastní bezpečnosti a mírového rozvoje v rámci mezinárodně uznaných hranic. Od počátku mírového procesu EU nicméně uznává vůdčí roli USA v izraelsko-palestinském mírovém procesu a podporuje naplňování jednotlivých dílčích kroků tohoto procesu. V roce 1996 například EU podpořila volby do Palestinské národní rady finančně i politicky vysláním delegace do pásma Gazy a na západní břeh Jordánu, což jasně ukázalo význam, který EU připisuje budování životaschopných palestinských institucí. Po celá 90. léta EU v rámci mírového procesu podporovala právě budování palestinských institucí, ekonomický rozvoj a stabilizaci regionu.

Na politické úrovni se EU podílí zejména jako zprostředkovatel blízkovýchodního mírového procesu na organizaci pravidelných setkávání hlavních zúčastněných aktérů zejména v rámci Kvartetu. EU se rovněž podílí na zpro-

¹⁹ V pomoci Palestinské autonomie se angažuje i Česká republika. Oficiální pomoc mimo jiné dlouhodobé projekty Zahraniční rozvojové spolupráce jako například elektrifikaci guvernorátu Tubás, výstavbu servisního centra pro transformátory v Tubásu, vybavení pro školící středisko pro automechaniky, testování využitelnosti solární energie v podmínkách PAÚ (instalace malé solární elektrárny s testovacím zařízením v Betlémě), vyškolení specialistů-poradců v oblasti export/import, vybavení jedenácti policejních okrsků moderní technikou ve spolupráci s EUPOL COPPS či školení pro žalobce/policisty v protikorupčním know-how. Viz http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/palestina/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html.

²⁰ Venice Declaration, June 13, 1980, http://www.knesset.gov.il/process/docs/venice_eng.htm.

středkování regionálního dialogu prostřednictvím Euro-středomořského partnerství,²¹ zaujímá aktivní postoj k aktuálním událostem na Blízkém východě a podporuje transatlantický dialog a spolupráci s USA při řešení blízkovýchodní krize. EU v roce 1996 rovněž jmenovala Zvláštního velvyslance pro blízkovýchodní mírový proces (Miguel Moratino). Od roku 1999 zastupoval EU jakožto významného hráče v blízkovýchodním regionu Vysoký představitel EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (Javier Solana). Během německého předsednictví EU se EU významně zapojila do řešení mírového procesu na Blízkém východě, když přispěla k zmírnění napjaté situace následující po palestinské hrozbě jednostranného vyhlášení nezávislosti. Berlínská deklarace z března 1999 přijatá EU podporovala vznik samostatného palestinského státu, nicméně pouze v rámci permanentních jednání s Izraelem.²² Spolu s Berlínskou deklarací EU poskytla i významnou finanční pomoc Palestinské autonomii a jmenovala i speciálního koordinátora pro pomoc Palestinské autonomii v oblasti bezpečnosti.

Mírovou dohodu mezi Izraelem a Palestinskou autonomií se nicméně nepodařilo v průběhu 90. let uzavřít vzhledem k velkému počtu kontroverzních otázek, které zůstávají nedořešeny (budoucí status Jeruzaléma, palestinští uprchlíci, židovské osady na palestinských územích či přístup k vodním zdrojům). Ambiciózní plán presidenta Clintona, který předpokládal otevření a vyřešení těchto otázek na setkání Ehuda Baraka a Jásira Arafata v Camp Davidu v červenci 2000 byl rovněž neúspěšný.²³

Během Druhé intifády EU aktivně podporovala ukončení násilí a obnovu mírového procesu mezi Izraelem a Palestinskou autonomií. Tento postoj byl vyjádřen již na summitu EU v Nice v prosinci 2000, kde byla zdůrazněna nezbytnost ukončení násilí v regionu a aktivnější účasti EU při řešení blízkovýchodní krize. Významnou roli v tomto ohledu sehrála rovněž angažovanost Javiera Solany v mírovém procesu a podpora mírových iniciativ USA, například závěrů Mitchellovy komise z května 2001 či zásad vyjádřených v projevu prezidenta Bushe ze června 2002. Pozornost EU se v tomto období přesunula z podpory dlouhodobých programů ekonomické a politické stabilizace regionu k programům zaměřeným na zmírnění situace palestinského obyvatelstva, které pociťovalo nejvíce dopady Druhé intifády. Cílem EU bylo zejména zamezení úplnému kolapsu

²¹ Ačkoli jsou Barcelonský proces a mírový proces na Blízkém východě dva samostatné procesy, jsou vzájemně propojeny. Rozvoj Euro-středomořského partnerství v jeho současné podobě by nebyl možný bez Madridské mírové konference v r. 1991. Barcelonský proces naopak prostřednictvím regionálních schůzek přispívá ke snižování napětí mezi státy Blízkého východu a k rozvoji dialogu mezi členskými státy. S výjimkou OSN jsou tak Barcelonský proces a Unie pro Středomoří jedinými mezinárodními fóry, na kterých se setkávají znepřátelené státy blízkovýchodního konfliktu.

²² The Berlin Declaration, <http://www.penelopes.org/archives/pages/actualites/agitprop/maisono8.htm>.

²³ HINDLSOVÁ, L. Dlouhá cesta k míru (Bill Clinton a Blízký východ), Professional Publishing, Praha, 2004, str. 120124.

institucí Palestinské autonomie a podpora reforem těchto institucí. EU rovněž podporovala diplomatické iniciativy USA a ostatních aktérů (Saudská Arábie) zaměřené na vyřešení situace a ukončení násilí v regionu. EU se rovněž aktivně podílí na mezinárodním úsilí o řešení blízkovýchodní krize, zejména účasti na činnosti Kvartetu a Mezinárodní komise pro palestinskou reformu (International Task Force on Palestinian Reform), která byla založena v červenci 2002 s cílem monitorovat a podporovat implementaci reforem Palestinské autonomie a napomáhat při využívání mezinárodní pomoci Palestinské autonomii.²⁴

Od vypuknutí Druhé intifády hraje EU významnou roli v izraelsko-palestinském mírovém procesu v rámci tzv. Kvarteta (EU, USA, Rusko, OSN). V roce 2003 se EU podílela na přípravě tzv. Cestovní mapy, jejímž cílem bylo dosažení mírového řešení izraelsko-palestinského konfliktu. EU podporovala budování institucí palestinského státu v souladu s návrhy Cestovní mapy a vyžadovala okamžité ukončení izraelských osadnických aktivit a likvidaci osad v souladu s Cestovní mapou. EU se podílela zejména na finanční stabilizaci Palestinské autonomie a je proto možno ji spolu s USA považovat za rozhodující mezinárodní aktéry a „bankéře“ mírového procesu.²⁵

Situace na Blízkém východě se radikalizovala po vítězství hnutí Hamás v palestinských volbách v roce 2006. V reakci na vítězství Hamásu, který je USA považován za teroristické hnutí²⁶, ukončil Kvartet spolupráci s novou palestinskou vládou vedenou Hamásem a nadále spolupracoval jen s prezidentem Abbásem, který získal podporu na západním břehu Jordánu. Současně přijal i pravidla (interpretované spíše jako podmínky), za nichž bude ochoten obnovit vztahy s palestinskou vládou a pomoc palestinské vládě, jimiž byly ukončení násilí, uznání Izraele a přijetí předchozích dohod a závazků včetně Cestovní mapy. EU rovněž přerušila kontakty s palestinskou vládou a zadržela finanční pomoc palestinské vládě i další formy pomoci (například koordinační úřad pro Policejní misi EUPOL COPPS).

Hnutí Fatah uznávající Izrael vedené prezidentem Abbásem i nadále získávalo finanční prostředky zahraničních dárců včetně EU, zatímco demokraticky zvolenému hnutí Hamás byla tato pomoc odepřena. Mnozí Palestinci tak tuto situaci vnímali jako trest za volbu, kterou učinili v demokratických volbách, které se uskutečnily za podpory Kvartetu, což oslabilo jejich důvěru vůči Kvartetu a jeho roli v mírovém procesu na Blízkém východě. V reakci na finanční nestabilitu na palestinských územích přijala EU následně mechanismus TIM, který byl zaměřen na přímou pomoc chudým Palestincům (viz výše).

²⁴ Členy komise jsou mimo Evropskou unii rovněž Spojené státy, Rusko, OSN, Norsko, Japonsko, Kanada, Světová banka a Mezinárodní měnový fond.

²⁵ Dosenrode, S., Stubkjaer, A. *The European Union and the Middle East*, str. 150–151.

²⁶ Foreign Terrorist Organizations, Office of the Coordinator for Counterterrorism, January 19, 2010, <http://www.state.gov/s/ct/rls/other/des/123085.htm>.

Zásadním dokumentem, který se zabýval zhodnocením role EU v mírovém procesu na Blízkém východě, byla zpráva britské Sněmovny lordů z července 2007 nazvaná „EU a blízkovýchodní mírový proces, svazek I: zpráva“. Zpráva byla připravena na základě svědectví mnoha významných osobností, které vypovídaly před Výborem pro EU britské Sněmovny Lordů (vypovídala zde například i Jana Hybášková). Zpráva obsahovala doporučení k aktivnější politice EU na Blízkém východě, přičemž kladla důraz zejména na obnovení důvěryhodnosti blízkovýchodního mírového procesu za významné podpory mezinárodního společenství včetně EU. Zpráva vyzývala EU, aby využila veškeré dostupné nástroje včetně Evropské politiky sousedství k tomu, aby byl obnoven mírový proces mezi Izraelem a Palestinskou autonomií. Zpráva zdůrazňovala nezbytnost aktivní účasti Izraele v tomto procesu, přičemž EU by měla jednoznačně požadovat, aby Izrael zmrazil výstavbu osad a zřekl se opatření, která nejsou v souladu s mezinárodním právem jako například kolektivní tresty uplatňované vůči palestinskému obyvatelstvu. Hamás měl podle zprávy přijmout principy stanovené Kvartetem v Cestovní mapě, aby bylo možno obnovit přímou finanční pomoc palestinské vládě a tím zmírnit současnou humanitární krizi na palestinských územích.²⁷

Dle Zprávy by se EU měla aktivněji podílet na izraelsko-palestinském mírovém procesu za spolupráce USA v rámci Kvartetu. Měla by rovněž podporovat další klíčové aktéry mírového procesu, zejména arabské státy, a jejich mírové návrhy. V souladu se závěry Zprávy podpořila EU mírové rozhovory mezi Izraelem a Palestinskou autonomií v Annapolisu v roce 2007 s uznáním klíčové úlohy, kterou na této konferenci hrály USA. Izrael i Palestinská autonomie, reprezentované prezidentem Abbasem, se v Annapolisu zavázaly obnovit mírové rozhovory v souladu s Cestovní mapou.

Akční strategie EU pro blízkovýchodní mírový proces (Action Strategy for the Middle East Peace Process) přijatá v listopadu 2007 komisařkou pro zahraniční vztahy Benitou Ferrero-Waldnerovou a Vysokým představitelem Solanou definovala nástroje, kterými má EU podporovat blízkovýchodní mírový proces s cílem založení životaschopného palestinského státu. Tyto nástroje by měly zahrnovat rozvoj bilaterálních vztahů EU s Izraelem a Palestinskou autonomií, podporu americké politiky v blízkovýchodním mírovém procesu a aktivní účasti Kvartetu v tomto procesu, pokračování spolupráce s arabskými státy Středomořského regionu v rámci Barcelonského procesu s cílem podporovat blízkovýchodní mírový proces a pokračující spolupráci v rámci středomořského regionu.²⁸

²⁷ The EU and the Middle East Peace Process, Volume I: Report; p. 15; <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200607/ldselect/ldeucom/132/132i.pdf>.

²⁸ STATEBUILDING FOR PEACE IN THE MIDDLE EAST: AN EU ACTION STRATEGY. Joint paper by EU High Representative Javier Solana and EU Commissioner for External Relations Benita Ferrero-Waldner; http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/97949.pdf.

Navzdory pokračujícím jednáním v průběhu let 2008 a 2009 nedošlo k uzavření dohod mezi Izraelem a Palestinskou autonomií v rámci procesu nastartovaného v Annapolisu. V prosinci 2008 vydala EU prohlášení, které kladlo důraz na dosažení komplexní mírové dohody mezi Izraelci a Palestinci jako hlavní prioritu zahraniční politiky EU v oblasti Blízkého východu. Toto prohlášení vyzvalo novou administrativu USA, aby se aktivně angažovala na Blízkém východě. V prosinci 2009 se během švédského předsednictví dostal na veřejnost návrh EU týkající se Jeruzaléma. V souladu s tímto návrhem měla být rychle obnovena jednání, která by vedla k vytvoření nezávislého demokratického palestinského státu zahrnující západní břeh Jordánu, pásmo Gazy a Východní Jeruzalém jako hlavní město tohoto státu. Jeruzalém by tak podle tohoto návrhu měl být hlavním městem Izraele i Palestinského státu.²⁹ Návrh, aby se Východní Jeruzalém stal hlavním městem Palestinského státu, byl jednoznačně odmítnutý Izraelem, který považuje Jeruzalém za nedělitelné a jednotné hlavní město Izraele (Základní zákon: Jeruzalém z roku 1980).

Závěr

Středomořský region vždy představoval pro EU vždy velice významnou oblast, ke které měla historické vazby a kde měla a má politické, bezpečnostní i ekonomické zájmy. Úsilí EU vybudovat ze Středomoří region míru, prosperity a stability v souladu s cíli Barcelonského procesu i Unie pro středomoří nicméně naráží zejména na nevyřešený izraelsko-palestinský konflikt, který komplikuje dosahování ambiciózních cílů spolupráce EU se středomořskými státy. EU proto od počátku 90. let podporuje mírový proces na Blízkém východě a ustanovení funkčního a životaschopného palestinského státu. EU spolu s ostatními aktéry Kvartetu rovněž podporuje iniciativy, mechanismy a návrhy, které jsou zaměřeny na obnovení izraelsko-palestinského mírového procesu. EU dosud nicméně fungovala spíše jako sponzor mírového procesu a hlavní poskytovatel finanční pomoci Palestinské autonomii a díky nejednotnému postoji vůči Izraeli a Palestinské autonomii mezi jednotlivými členskými státy EU ne vždy plně využívala svůj potenciál, aby prosadila mírová řešení na Blízkém východě.

Hlavním problémem působení EU na Blízkém východě dlouhodobě zůstává přetrvávající nejednotný postoj členských států EU k izraelsko-palestinskému konfliktu. U mnohých států, zejména u bývalých koloniálních mocností, dosud často převažují jejich individuální politické a ekonomické zájmy v oblasti. Jednotlivé státy EU jsou rovněž vázány různými smlouvami k USA, což znesnadňuje vytvoření skutečně jednotné politické koncepce. Členské státy EU tak často v blíz-

²⁹ Haaretz Exclusive: EU draft document on division of Jerusalem, 02/12/2009, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1131988.html>.

kovýchodním mírovém procesu vystupují samostatně hájící své vlastní, často ne zcela shodné cíle. Proto EU dosud nehrála v mírovém procesu roli odpovídající jejím možnostem a schopnostem v případě, že by její členské státy byly schopny nadřadit společné evropské zájmy svým národním zájmům a přijmout skutečnou společnou zahraniční politiku ohledně krize na Blízkém východě.

Jak by se tedy EU mohla aktivněji zapojit do mírového procesu na Blízkém východě a tím napomoci k překonání hlavních rozporů, které brání efektivnějšímu fungování spolupráce EU se státy Středomoří v rámci Unie pro Středomoří? EU by měla zejména podporovat mírové návrhy ostatních aktérů (USA, arabských států) a alternativní přístupy k řešení izraelsko-palestinského konfliktu. EU by měla dále aktivně podporovat dohody uzavřené mezi Izraelem a Palestinskou autonomií s cílem vytvoření životaschopného palestinského státu, který bude respektovat Izrael a bude se spolu s Izraelem snažit přispět k vytvoření oblasti míru, stability a prosperity ve východním Středomoří v souladu s cíli Barcelonského procesu a Unie pro Středomoří. EU může rovněž napomoci realizaci mírových dohod poskytnutím technické pomoci na implementaci bezpečnostních opatření, podporou vytváření důvěry a vzájemné komunikace mezi Izraelci a Palestinci, podporou spolupráce ve vzdělávání a ekonomice či podporou dialogu mezi občanskou společností. EU rovněž může napomoci při řešení dosud nevyřešených podstatných otázek mírového procesu, jimiž jsou například přístup k vodním zdrojům, problematika palestinských uprchlíků, židovských osad na palestinských územích či otázka Jeruzaléma.³⁰

EU by rovněž měla své mírové návrhy koordinovat s USA v rámci Kvartetu a současně se zaměřit na podporu a spolupráci států středomořského regionu v rámci Barcelonského procesu a Unie pro Středomoří. EU může napomoci mírovému úsilí USA prostřednictvím podpory ekonomické, ekologické, politické, bezpečnostní a sociální spolupráce v rámci Barcelonského procesu a Unie pro Středomoří s cílem dosáhnout stability a prosperity v celém středomořském regionu. Jako nejvýznamnější poskytovatel finanční pomoci Palestinské autonomii může EU rovněž vyvíjet tlak na Izrael a USA, aby uznali představitele palestinské autonomie včetně demokraticky zvoleného hnutí Hamás jako partnera pro mírová jednání. EU může rovněž současně vyvíjet obdobný tlak na Izrael, aby zmrazil výstavbu židovských osad a zrušil omezení uvalená na Palestinskou autonomii včetně otevření hranic pásma Gazy. Současně by EU měla více chápat izraelský postoj k mírovému procesu a potřeby Izraele zejména v oblasti zajištění bezpečnosti. EU by měla proto zejména potlačovat projevy antisemitismu v členských státech EU a v evropských institucích a umožnit Izraeli plný přístup na evropské trhy pro zlepšení jeho ekonomické situace.

³⁰ Oficiální stanovisko EU k těmto problémům lze nalézt na stránkách EU „EU positions on the Middle East peace process“; http://ec.europa.eu/external_relations/mepp/eu-positions/eu_positions_en.htm.

EU by jako nejvýznamnější sponzor Palestinské autonomie měla vyvíjet tlak na Hamás, aby uznal právo Izraele na existenci a obnovil mírové rozhovory s Izraelem. EU by měla i nadále poskytovat finanční pomoc palestinskému státu a podporovat budování institucí Palestinské autonomie a životaschopného palestinského státu. Účinná finanční pomoc EU může rovněž pomoci navrátit důvěru Palestinců vůči EU a USA, která byla poškozena po stažení finanční pomoci Palestinské autonomii po demokratickém vítězství Hamásu v roce 2006. V rámci mírového procesu může EU přispět výcvikem palestinských bezpečnostních sil, které by rovněž mohly zaručit bezpečnost Izraele. Ta může být rovněž podpořena účastí EU v peacekeepingových misích či pozorovatelských misích podílejících se na implementaci mírových dohod mezi Izraelem a Palestinskou autonomií. EU může rovněž přispět k zajištění bezpečnosti v oblasti vytvořením mezinárodních bezpečnostních sil, které by nahradily přítomnost izraelské armády v Gaze a na západním břehu Jordánu a které by zajistily bezpečnost Izraele zamezením odpalování raket z palestinských území na Izrael. EU může rovněž podpořit návrhy diskutované na půdě OSN na soukromé zajištění bezpečnosti na přechodech palestinského státu.

Pro zajištění aktivnější role EU v blízkovýchodním mírovém procesu musí EU jednat jako jednotný aktér. V minulosti byla schopnost EU vystupovat jednotně několikrát zásadně narušena, jako v případě postupu deseti ministrů zahraničních věcí středomořských států EU, kteří v červenci 2007 zaslali otevřený dopis Tonymu Blairovi, v němž hovořili o neúspěchu Cestovní mapy.³¹ Toto stanovisko přitom nebylo konzultováno se zbytkem členských států EU a bylo v přímém rozporu s oficiálním postojem EU, který podporuje Cestovní mapu jako základ mírového uspořádání na Blízkém východě.

S posílením společné bezpečnostní a obranné politiky EU v souladu s Lisabonskou smlouvou je možno předpokládat, že se postupně rovněž podaří nalézt společný postoj států EU vůči Blízkému východu a EU bude navenek skutečně vystupovat jako jednotný aktér reprezentovaný Vysokým představitelem pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (v současnosti Catherine Ashtonová z Velké Británie). Evropská unie tak bude moci hrát významnější roli v mírovém procesu a plně využít svých historických, ekonomických i politických vztahů s oběma aktéry konfliktu a tím přispívat k naplnění cílů Barcelonského procesu a Unie pro Středomoří s cílem vytvořit ze Středomoří oblast skutečného míru, spolupráce, stability a prosperity.

³¹ Open letter to Tony Blair from the ten Ministers of Foreign Affairs of the Mediterranean members States of the European Union, published in „Le Monde“ newspaper [Released by the French Embassy in the U.K.], Paris, 10 July 2007, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/3ED826E1434FoEF785257354006F433B>.

Přílohy:**Tab. č. 1: Finanční pomoc EU Palestinské autonomii v letech 2000 až 2009 (v milionech euro)**

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 plán	Celkem
225,20	48,48	1 325,9	270,9	255,22	280,86	349,99	563,28	496,66	439,9	3 356,39

Pramen: http://ec.europa.eu/external_relations/occupied_palestinian_territory/ec_assistance/eu_support_pa_2000_2009_en.pdf.

Tab. č. 2: Finanční pomoc EU Palestinské autonomii v roce 2008

Program	v mil. euro
PEGASE Palestinian Reform and Development Plan: Recurrent Expenditure	258
PEGASE Palestinian Reform and Development Plan: Development Projects	53
UNRWA (General Fund, SHC programme and UNRWA reform)	76
Nahr el Bared (Emergency aid for populations affected by the conflict in Lebanon)	13
Humanitarian and Food Aid through UNRWA, WFP, NGOs (ECHO)	73,26
Civil society (Partnership for Peace)	8,3
CFSP actions (support to EUPOL COPPS and EUBAM Rafah)	15,1
CELKEM	496,66

Pramen: http://ec.europa.eu/external_relations/occupied_palestinian_territory/ec_assistance/ec_aid_to_pa_2008_en.pdf.

Tab. č. 3: Zdroje, které mají být poskytnuté na rekonstrukci pásma Gazy dle Mezinárodní dárcovské konference na obnovu pásma Gazy, Šarm aš-Šajch, Egypt 2. 3. 2009

Nástroj	Celkem v mil. euro
European Neighborhood Policy Instrument: PEGASE: Recurrent Expenditure	168
European Neighborhood Policy Instrument: PEGASE: Development projects	65
European Neighborhood Policy Instrument: UNRWA	67
Humanitarian and Food Aid (ECHO)	61
Food Security	14,5
Food facility	40,1
Instrument for Stability	15
Common Foreign and Security Policy Joint Actions: EUBAM Rafah EUPLO COPPS	6
Non State Actors and Local Authorities in Development	2,4
European Instrument for Democracy and Human Rights	0,9
CELKEM	439,9

Pramen: http://ec.europa.eu/external_relations/occupied_palestinian_territory/ec_assistance/pledge_sharm_270309_en.pdf.

Literatura:

- 1) Anti-Israeli Bias in the European Parliament and Other European Union Institutions. An Interview with Rijk van Dam, Jerusalem Center for Public Affairs, No. 48. 1 September 2006. Dostupné z <http://www.jcpa.org/phas/phas-048-vandam.htm> (3. 4. 2010).
- 2) BALFOUR, R. – SCHMID, D. Union for the Mediterranean, disunity for the EU?, European Policy Centre, Policy Brief, February 2008. Dostupné z http://www.epc.eu/TEWN/pdf/235206674_Union%20for%20the%20Mediterranean.pdf (3. 4. 2010).
- 3) Barcelona Process. Dostupné z http://www.euromesco.net/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=36&lang=en (3. 4. 2010).
- 4) BRAUCH, H.-G. From Confidence to Partnership-Building Measures in Europe and the Mediterranean: Conceptual and Political Efforts Revisited. In: Hans-Günther Brauch.
- 5) BUREŠ, J. Euro-středomořské partnerství na počátku 21. století. In: Mezinárodní politika. 10/2001, s. 7–10.
- 6) BUREŠ, J. Bezpečnostní, politické a kulturní aspekty euro-středomořského partnerství. In: Mezinárodní vztahy. 1/2000.
- 7) BUREŠ, J. Česká zahraniční politika vůči Středomoří a Blízkému východu. In: PICK, O. – HANDL, V. Zahraniční politika ČR 1993–2004. Úspěch, problémy a perspektivy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2005.
- 8) CIA World Factbook. Dostupné z <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/we.html> (3. 4. 2010).
- 9) COLLINSON, S. Security or Securitisation? Migration and the Pursuit of Freedom, Security and Justice in the Euro-Mediterranean Area. EuroMeS-Co, No. 19, November 2007. Dostupné z www.euromesco.net (3. 4. 2010).
- 10) DANNREUTHER, R. European Union foreign and security policy: towards a neighbourhood strategy. Routledge, 2004, ISBN 0415322987.
- 11) DOSENRODE, S. – STUBKJAER, A. The European Union and the Middle East. Continuum International Publishing Group, 2002, 2nd edition.
- 12) EC assistance to the Palestinians people in 2000–2009. Dostupné z http://ec.europa.eu/external_relations/occupied_palestinian_territory/ec_assistance/eu_support_pa_2000_2009_en.pdf (3. 4. 2010).
- 13) EC assistance to the Palestinians people in 2008. Dostupné z http://ec.europa.eu/external_relations/occupied_palestinian_territory/ec_assistance/ec_aid_to_pa_2008_en.pdf (3. 4. 2010).
- 14) EMERSON, M. Making Sense of Sarkozy's Union for the Mediterranean. CEPS Policy Brief, No. 155, March 7 2008. Dostupné z http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1334057 (9. 4. 2010).

- 15) ERAN, O. A Reversal in Israel-EU Relations? Strategic Assessment, Volume 12, No. 1, June 2009. Dostupné z [http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1244445178.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1244445178.pdf) (12. 4. 2010).
- 16) EU positions on the Middle East peace process. Dostupné z http://ec.europa.eu/external_relations/mepp/eu-positions/eu_positions_en.htm (9. 4. 2010).
- 17) EU/Israel Action Plan. Dostupné z http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/israel_enp_ap_final_en.pdf (9. 4. 2010).
- 18) EU/Palestinian Authority Action Plan. Dostupné z http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/pa_enp_ap_final_en.pdf (9. 4. 2010).
- 19) European Anti-Fraud Office. OLAF Investigation into EU Assistance to the Palestinian Authority Budget. Dostupné z http://ec.europa.eu/anti_fraud/press_room/pr/2005/03_en.html (3. 4. 2010).
- 20) European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI). Funding 2007–2013. Dostupné z http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/0703_enpi_figures_en.pdf (3. 4. 2010).
- 21) European Union. The EU's relations with the West Bank and the Gaza Strip. Dostupné z http://ec.europa.eu/comm/external_relations/gaza/intro/index.htm (3. 4. 2010).
- 22) Foreign Terrorist Organizations, Office of the Coordinator for Counterterrorism, January 19, 2010. Dostupné z <http://www.state.gov/s/ct/rls/other/des/123085.htm> (3. 4. 2010).
- 23) General Affairs Council on Monday 26th and Tuesday 27th February. MEMO/01/5, Brussels, 23 February 2001. Dostupné z <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/01/54&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (9. 4. 2010).
- 24) GERSTENFELD, M. European-Israeli Relations: Between Confusion and Change?. Dostupné z http://www.jcpa.org/JCPA/Templates/ShowPage.asp?DRIT=6&DBID=1&LNGID=1&TMID=111&FID=382&PID=0&IID=1826&TTL=Israel_and_the_European_Union (9. 4. 2010).
- 25) GINSBERG, R. H. – EIZENSTAT, S. E. The European Union in international politics: baptism by fire. Rowman & Littlefield, 2001, ISBN 0742500233.
- 26) GOMEZ, R. Negotiating the Euro-Mediterranean partnership: strategic action in EU foreign policy? Ashgate Publishing, 2003, ISBN 0754619222, 209 s.
- 27) Haaretz Exclusive: EU draft document on division of Jerusalem. 2/12/2009. Dostupné z <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1131988.html> (9. 4. 2010).
- 28) HANELT, CH. P. – MÖLLER, A. (eds.): Bound to Cooperate – Europe and the Middle East II, 1st edition 2008, ISBN 978-3-89204-899-2, 370 s.

- 29) HINDLSOVÁ, L. Dlouhá cesta k míru (Bill Clinton a Blízký východ). Professional Publishing, Praha, 2004.
- 30) O'DONNELL, C. M. The EU, Israel and Hamas. Centre for European Reform Working Paper. Dostupné z http://www.cer.org.uk/pdf/wp_820.pdf (3. 4. 2010).
- 31) Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR. Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Dostupné z http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/palestina/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html (10. 4. 2010).
- 32) Occupied Palestinian Territories. EU Bilateral Trade and Trade with the World. 22-September 2009. Dostupné z http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113382.pdf (9. 4. 2010).
- 33) Open letter to Tony Blair from the ten Ministers of Foreign Affairs of the Mediterranean members States of the European Union. Published in „Le Monde“ newspaper [Released by the French Embassy in the U.K.], Paris, 10 July 2007. Dostupné z <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/3ED826E1434F0EF785257354006F433B> (10. 4. 2010).
- 34) Palestinian Economic Prospects: Aid, Access and Reform. The World Bank. Dostupné z <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/EconomicDevelopmentsSept22,08.pdf> (10. 4. 2010).
- 35) Pegase Direct Financial Support of Recurrent Costs of the Palestinian Authority Budget. Implementation Progress, 27 February 2009. Dostupné z <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/345496A1E74829F28525757B005202DD> (3. 4. 2010).
- 36) PETŘÍK, J. EU Official Development Aid to the Palestinian Authority and the Rise of Hamas. CEJISS. Dostupné z http://www.cejiss.org/assets/pdf/articles/vol1-1/Jaroslav_Petrik_EU_Official_Development_Aid_to_the_Palestinian_Authority_and_the_Rise_of_Hamas.pdf (9. 4. 2010).
- 37) PŠEJA, P. (ed.). Zahraniční politika České republiky vůči zemím Blízkého východu, Zakavkazska a Střední Asie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, 114 s., ISBN 80-210-2740-1.
- 38) Regulation (EC) No. 1638/2006 of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 laying down general provisions establishing a European Neighborhood and Partnership Instrument. Dostupné z http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/oj_l310_en.pdf (3. 4. 2010).
- 39) Resources pledged at the International Conference in support of the Palestinian economy for the reconstruction of Gaza. Sharm El-Sheikh, Egypt 2 March 2009. Dostupné z http://ec.europa.eu/external_relations/occupied_palestinian_territory/ec_assistance/pledge_sharm_270309_en.pdf (3. 4. 2010).

- 40) ALIBONI, R. – DRISS, A. – SCHUMACHER, T. – TOVIAS, A. Putting the Mediterranean Union in Perspective. Dostupné z www.euromesco.net/images/paper68eng.pdf (3. 4. 2010).
- 41) SCHMID, D. France and the Euro-Mediterranean Partnership: The Dilemmas of a Power in Transition. In: Haizam Amirah Fernández, Richard Youngs: The Euro-Mediterranean Partnership: Assessing the First Decade. Dostupné z http://www.realinstitutoelcano.org/publicaciones/libros/Barcelona10_eng.pdf.
- 42) SCHUMACHER, T. From Barcelona to Valencia: The Limits of the EU's Political and Security Partnership with the Southern Mediterranean Countries. In: HULDT, B. – ENGMAN, M. – DAVIDSON, E. (eds.). Strategic Yearbook 2003. Euro-Mediterranean Security and the Barcelona Process, Swedish National Defence College, Stockholm 2002.
- 43) Souhrnná teritoriální informace Palestina. Zpracováno a aktualizováno Styčným úřadem ČR v Ramalláhu (Palestina), 29. 09. 2008. Dostupné z http://www.mzv.cz/file/287544/STI_200809fin.pdf (9. 4. 2010).
- 44) SPENCER, C. New Challenges for EU-Israel Relations after the Gaza War. April 2009. Dostupné z [http://www.fes.org.il/src/Spencer\(1\).pdf](http://www.fes.org.il/src/Spencer(1).pdf) (12. 5. 2010).
- 45) Statebuilding for Peace in the Middle East: an EU Action Strategy. Joint paper by EU High Representative Javier Solana and EU Commissioner for External Relations Benita Ferrero-Waldner. Dostupné z http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/97949.pdf (9. 4. 2010).
- 46) STEINBERG, G. M. Learning the Lessons of the European Union's Failed Middle East Policies. Jerusalem Center for Public Affairs, Jerusalem Viewpoints, No. 510, 1 January 2004. Dostupné z <http://www.jcpa.org/jl/vp510.htm> (9. 4. 2009).
- 47) STEINBERG, G. M. The European Union and the Middle East Peace Process. Jerusalem Letter, Viewpoints; Jerusalem Center for Public Affairs, 15 November 1999. Dostupné z <http://www.jcpa.org/jl/vp418.htm> (3. 4. 2010).
- 48) Summit o vodě pohořel na sémantice. Dostupné z <http://www.presseurop.eu/cs/content/news-brief-cover/231291-summit-o-vode-pohorel-na-semantice> (9. 4. 2010).
- 49) The Berlin Declaration 1999. Dostupné z <http://www.penelopes.org/archives/pages/actualites/agitprop/maison08.htm> (9. 4. 2010).
- 50) The EU and the Middle East Peace Process. Volume I: Report. Dostupné z <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200607/ldselect/lddeucom/132/132i.pdf> (9. 4. 2010).

- 51) Unie pro Středomoří. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 5. června 2008 o Unii pro Středomoří, P6_TA(2008)0257. Dostupné z [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/afet/dv/p6_ta\(2008\)0257_/p6_ta\(2008\)0257_cs.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/afet/dv/p6_ta(2008)0257_/p6_ta(2008)0257_cs.pdf) (9. 4. 2010).
- 52) Usnesení Evropského parlamentu ze dne 11. října 2007 o humanitární situaci v Gaze. Evropský parlament. Dostupné z <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0430+0+DOC+XML+Vo//CS&language=CS> (9. 4. 2010).
- 53) Venice Declaration. June 13, 1980. Dostupné z http://www.knesset.gov.il/process/docs/venice_eng.htm (9. 4. 2010).
- 54) What really brought EU leaders to the Middle East? By Akiva Eldar, Haarec, January 19, 2009. Dostupné z <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1056641.html> (9. 4. 2010).

Summary:

The European Union and the Mediterranean: The Impact of the Israeli-Palestinian Conflict on Cooperation of the European Union and the Mediterranean Region

Mediterranean has always been an area of fundamental interest of the European Union. The dialogue between the EU and the Mediterranean states was institutionalized already in 1995 within the Barcelona process. The Union for Mediterranean represents the most up-to-date initiative of the EU in the Mediterranean. EU initiatives in the region nevertheless frequently fail because of the Israeli-Palestinian conflict which complicates cooperation between the EU and the Mediterranean states. EU is therefore also actively involved in the Middle East peace process. So far the EU nevertheless acted more like a sponsor of the Palestinian Autonomy and did not fully use its options to participate at solution of the Israeli-Palestinian peace process due to the inability to always find a real common policy towards the Middle East. The Common Foreign and Security Policy under the Lisbon treaty should help the EU to speak as a unified actor in the international arena. EU thus will be able to play a more important role in the Middle East peace process and fully use its historic, economic and political relations with both Israel and Palestinian Authority and thus contribute to the fulfillment of the objectives of the Barcelona process and Union for Mediterranean to turn the Mediterranean in a real area of peace, cooperation, stability and prosperity.

Keywords:

European Union, Israel, Palestinian Autonomy, Israeli-Palestinian conflict, Middle East, Second Intifada, Mediterranean Union, Barcelona process, European Neighbourhood Policy (ENP)

